PROBLEMELE DEZVOLTĂRII ECONOMICE A ROMÂNIEI ÎN DEZBATEREA CONGRESULUI ECONOMIC DE LA IAŞI DIN 1884

DE

C. BOTEZ şi I. SAIZU

Încă din primii ani după formarea statului naţional român, una dintre problemele centrale luate în dezbatere de către economiştii burghezi a constituit-o dezvoltarea industriei. Ideea necesităţii întemeierii unei industrii apare însă înainte de Unirea Principatelor [1]. Poziţia faţă de problema dezvoltării industriei după înfăptuirea reformei agrare din 1864 era criteriul de bază pentru aprecierea concepţiilor economiştilor burghezi. Caracterul limitat al reformei, care a permis menţinerea unor puternice rămăşiţe feudale, stă la baza doctrinei economiştilor reacţionari în disputa acestora cu economiştii progresişti, adepţi ai industrializării ţării. Curentul economic de sprijinire a industrializării era îndreptat împotriva teoriei reacţionare a marii moşierimi, care susţinea ideea că România trebuie să rămînă o ţară „eminamente agricolă". Ei pretindeau că în România nu existau condiţii pentru dezvoltarea unei industrii naţionale decît într-un viitor îndepărtat, că România trebuia să devină „un vast antrepozit comercial deschis produselor lumii..., o piaţă permanentă, nu numai europeană, dar şi cosmopolită" [2]. Cei mai înfocaţi propăvăduitori ai unei asemenea doctrine erau Ion Strat, Alexandru D. Moruzi şi alţii.

Politica economică de dezvoltarea României numai din punct de vedere agricol, ca şi orientarea spre un regim al vămilor deschise, era în totală contradicţie nu numai cu necesitatea procesului de dezvoltarea economiei în ansamblu, dar şi cu interesele burgheziei naţionale.

În opoziţie cu această concepţie era doctrina acelora care susţineau necesitatea întemeierii şi dezvoltării industriei. După cum subliniază K. Marx şi Fr. Engels, burghezia ca clasă socială se găseşte într-o permanentă luptă „la început împotriva aristocraţiei; mai tîrziu împotriva acelor părţi ale burgheziei însăşi ale căror interese intră în contradicţie cu progresul industriei, întotdeauna împotriva burgheziei tuturor ţărilor străine" [3]. Dintre reprezentanţii burgheziei care militau pentru dezvoltarea industriei amintim: D. P. Marţian, B. P. Hasdeu, P. S. Aurelian, M. Kogălniceanu şi A. D. Xenopol [4]. Aceştia preconizau o politică protecţionistă în raporturile

---

[1] Vezi «Buletinul Institutului Politehnic» din Iaşi, nr. 1—2, 1963, p. 469—473.

[2] Al. D. Moruzzi, *Progrès et liberté: Commerce, finances, agriculture dans les Principautés Unies*, Galaţi, 1861, prin Victor Stăvescu, *Viaţa şi opera economistului Alexandru D. Moruzzi, 1815—1878*, Buc., 1941, p. 176.

[3] K. Marx şi Fr. Engels, *Opere*, vol. 4, Ed. pol., Buc., 1958, p. 475.

[4] Vezi *Texte din literatura economică în România*, p. 253—254; „Monitorul Oficial" din 16.III.1874, p. 404; «Convorbiri economice», 1. IV.1877; A. Xenopol, *Studii economice*, Bucureşti, 1879, p. 47—48.

economice ale României cu alte state. Cu toate că soluțiile pentru dezvoltarea industrială a României erau diferite, ideea comună care îi unea era necesitatea dezvoltării industriei naționale, fără de care nu se putea concepe progresul în economie.

Lupta dintre cele două curente economice potrivnice, liber-schimbist și protecționist, manifestată într-o formă lentă pînă la încheierea convenției cu Austro-Ungaria (1875), se dezvoltă după încheierea acesteia și în mod deosebit după dobîndirea independenței naționale (1877), contribuind la întronarea unei politici de încurajarea industriei.

Convenția cu Austro-Ungaria care a paralizat viața economică a țării prin condițiile extrem de dezavantajoase impuse industriei românești în formare, a fost rezultatul presiunii deosebite a moșierimii și a unei părți a burgheziei. Cercurile guvernante au plătit încheierea acestei convenții cu prețul pierderii industriei. În timp ce moșierimea își asigura prin aceasta exportul cerealelor în condițiile crizei agrare mondiale, pentru industriași și micii meseriași, convenția, la baza căreia a fost pusă politica liberului schimb, permitea mărfurilor austro-ungare să invadeze timp de zece ani piața românească. Începuturile timide ale procesului de industrializare au fost astfel anulate.

Atît în rîndul burgheziei industriale de atunci cît și în rîndul istoricilor și economiștilor progresiști din țara noastră exista o poziție unanimă în aprecierea rolului convenției în istoria economică a poporului nostru. Trebuie precizat că această apreciere, deși unitară, n-a fost expresia apărării acelorași interese. Este îndeobște cunoscut că această convenție a jucat un rol nefast, a izbit cu toată asprimea în economia României.

Cu ajutorul cercurilor reacționare românești, Austro-Ungaria reușește să-și asigure toate avantajele posibile; concurența mărfurilor ei zdrobește orice încercare de întemeiere a unei industrii. Produsele industriale austro-ungare învingeau cu ușurință în concurența pe care slaba producție industrială de mărfuri românești încerca să o facă acestora pe piața internă. O dată cu invazia mărfurilor austro-ungare producția economiei românești intră într-un brusc declin. Convenția, care a reușit „să facă să piară pînă și din sate strămoșeasca industrie casnică“ [5] a pus pe frontispiciul României: „națiune suverană cu industrie sacrificată“ [6]. În acest fel industria a fost desființată, iar micii meseriași ruinați [7].

Materiile prime plecau din țară pe prețuri derizorii pentru a se întoarce sub formă de marfă, cu preț înzecit. Austro-Ungaria a înlocuit țara noastră — observă foarte bine N. Iorga — „în funcțiunea de a industrializa produsele românești, făcînd din grîu—făină, din piele brută—încălțăminte, din lînă—postav și revînzîndu-ni-le cu un spor important peste renta mașinilor și valoarea salariilor“ [8]. Consecințele convenției sînt apreciate în același fel și de A. D. Xenopol [9].

Convenția cu Austro-Ungaria conducea România „la o adevărată aservire economică“ [10], era un mijloc de a se realiza „un fel de înceată anexiune economică“ [11].

Avînd consecințe dezastruoase pentru economie, „semnele unei lupte îndîrjite contra acesteia apar imediat“ [12]. În fața rezultatelor ei nefaste, chiar susținătorii convenției au fost obligați să recunoască în timpul aplicării ei, dar mai cu seamă după expirarea ei, că „Românii ar fi naivi dacă ar deschide în mod generos și fără

---

[5] P. S. Aurelian, *Politica noastră comercială față cu convențiile de comerț*, Buc., 1885, p. 17, 31.

[6] *Ibidem*, p. 31.

[7] *Ibidem*; C. I. Băicoianu, *Cîteva cuvinte asupra politicii noastre vamale și comerciale de la 1875 pînă în prezent*, Buc., 1902, p. 7, 10; vezi și Arh. St. Iași, Fond Primăria Iași, dos. 94/1886, f. 8, 11.

[8] N. Iorga, *Istoria comerțului românesc. Epoca mai nouă*. Buc. 1925, p. 177.

[9] A. D. Xenopol, *Studii economice*, Craiova, 1882, p. 195.

[10] P. S. Aurelian, *Politica noastră vamală*, Buc., 1890, p. 9.

[11] N. Iorga, *op. cit.*, p. 179.

[12] *Ibidem*, p. 181.

restricțiune granițele lor Austriei, dacă la rîndul său, imperiul vecin n-ar fi însuflețit de aceleași sentimente; și din păcate o experiență de mai mulți ani... ne învață tocmai contrariu“ [13].

În lupta împotriva concurenței nimicitoare a capitalului străin ia naștere în rîndul burgheziei industriale o „mișcare economică“ pentru fondarea unei industrii proprii. Această „mișcare“ a avut un rol pozitiv în dezvoltarea industriei și a economiei în general, dar mijloacele ei de realizare, cu apărarea exclusivă a intereselor claselor dominante, au lovit în interesele maselor populare [14]. În cadrul acestei „mișcări“, inițiată și condusă de burghezia industrială, clasele dominante au combătut cu vehemență convenția cu Austro-Ungaria și au preconizat măsuri care să aibă drept rezultat dezvoltarea economică a țării, îndeosebi a industriei.

În ansamblul ei, „mișcarea economică“ a burgheziei industriale a influențat considerabil opinia publică a vremii. Presa economică burgheză abundă în articole în care este preamărit succesul „mișcării economice“, succesul „acelei mișcări care trebuie să ne conducă și pe noi la avere, la prosperare, la dezvoltare, în fine, a acelei sorginte de putere și de înavuțire care va forma, desigur, forța statului român, răspîndind pretutindeni bunul trai general“ [15]. Campania din presă în favoarea „mișcării economice“ burgheze încearcă să întrețină permanent iluzia prosperității generale [16], de care să se bucure „întreg“ poporul român, toate clasele sociale. „Industria — scria în acest sens ziarul „Curierul“ — nu va putea propăși în țară la noi, pe cît timp nu va fi încurajată și susținută de toate clasele sociale care trebuie să-i deie preferință înaintea celei străine“ [17]. Asemenea iluzii se găsesc inserate și în materialele inedite [18]. Masele populare erau, prin urmare, invitate să „colaboreze“ la obținerea de către burghezie a profiturilor cît mai mari, să se supună și rezolve interesele burgheziei.

Întreaga burghezie industrială revendica în această direcție o intervenție hotărîtă a statului [19], aceasta cu atît mai mult cu cît — după cum arată pe bună dreptate M. Kogălniceanu — la noi nu există o producție industrială de fabrică, care să favorizeze o concurență a produselor străine sub raport calitativ. Cheltuielile de producție foarte ridicate de la noi nu permiteau o concurență cu mărfurile similare austro-ungare [20]. Căutînd să documenteze necesitatea intervenției statului în încurajarea și ocrotirea industriei, presa burgheză sublinia că „nu puterile slabe ale privaților vor putea să învingă concurența industriei stabilite (avansate, vechi), ci statul, adică colectivitatea indivizilor, va trebui să lupte pentru a putea repurta această mare victorie care este adesea mult mai greu de dobîndit decît acele de pe cîmpul de război“ [21]. Presa timpului reflectă într-o largă măsură preocuparea burgheziei pentru inițierea și intensificarea procesului de industrializare. „Numai cu agricultura, chiar cînd aceasta ar fi în condiții bune — scria ziarul „Curierul“ —, România nu poate să pretindă la o stare materială prosperă și înfloritoare. Trebuie neapărat ca să începem a pune temelia industriei naționale. Din producțiunile agricole se poate da naștere la o serie de producțiuni industriale. Astfel,... în loc de a exporta rapița, pieile și lînurile noastre în stare brută, pe un preț scăzut, pentru ca mai tîrziu să o primim sub formă de obiecte trebuincioase vieții și să le plătim cu preț înzecit nu ar fi mai nimerit a înființa fabrici naționale, care să producă la început atît cît trebuie pentru consumațiunea internă“ [22].

---

13 M. Kostachi Epureanu, *Despre însemnătatea și necesitatea studiilor economice*, Bîrlad, 1888, p. 19.

14 vezi Arh. St. Iași, Fond Primăria Iași, dos. 117/1886, f. 2.

15 „Curierul financiar“ Buc., 1 (13) ian. 1876, p. 6.

16 vezi și A. D. Xenopol, *op. cit.*, p. 204.

17 „Curierul“, Iași, 14/26 mai 1880, p. 1.

18 Arh. St. Iași, Fond Primăria Iași, dos. 117/1886, f. 7.

19 vezi Arh. St. Iași, Fond Primăria Iași, dos. 117/1886, f. 2.

20 „Monitorul Oficial“, nr. 152, 13 iulie 1875, p. 3445.

21 „Curierul“, Iași, 22 februarie 1880, p. 2.

22 „Curierul“, Iași, 23 septembrie 1879, p. 1 și „Românul“, Buc., 14 noiembrie 1873, p. 1.

În scopul de a se întemeia o industrie naţională s-a propus în presa timpului să se înceapă o „ cruciadă economică" a românilor pentru a învinge presiunea capitalului străin, „cruciadă" care să fie „o acţiune comună, solidară, fără deosebire de condiţiuni sociale şi de partide politice, toţi românii, bărbaţi şi femei..."[23]. Se observă că şi în acest caz, burghezia preconiza armonia între clase pentru realizarea obiectivelor politicii sale economice. În vederea organizării „acţiunii comune" s-a propus înfiinţarea în cel mai scurt timp a unei societăţi sub denumirea de „Solidaritatea economică", cu un comitet central la Bucureşti, comitete în toate plasele şi subcomitete în fiecare comună rurală. Menirea practică a „Solidarităţii economice" era, pe de o parte, să exercite un control asupra calităţii preţurilor mărfurilor fabricate în ţară, oferind în schimb capitaliştilor români garanţia desfacerii produselor la membrii asociaţiei, iar pe de altă parte, să „românizeze" întreprinderile industriale şi comerciale ale capitalului străin. Activitatea asociaţiei, sprijinită de stat, trebuia să facă din România o „Belgie a Orientului".

„Mişcarea" burgheziei pentru fondarea de întreprinderi industriale n-a fost lipsită de efect; ea determină statul să treacă la aplicarea unei serii de măsuri, chiar în perioada de aplicare a convenţiei cu Austro-Ungaria, măsuri care să uşureze dezvoltarea industriei. Sînt scutite astfel de taxe vamale maşinile importate pentru fabricile de zahăr de la Sascut şi Chitila. În 1880 începe exploatarea minelor de cărbuni[24]. În anul următor se elaborează legea pentru încurajarea industriei hîrtiei.

Măsurile adoptate între războiul de independenţă şi anul 1883 nu puteau mulţumi burghezia industrială; acestea nu erau de natură să acopere decît într-o mică măsură breşele făcute de convenţie în economia naţională. Cum realizarea politicii sale economice întîmpina mari piedici determinate în primul rînd de rămăşiţele feudale din agricultură şi în al doilea rînd de convenţia cu Austro-Ungaria, burghezia îşi intensifică activitatea în cadrul „mişcării economice". Obiectul principal al acestei „mişcări" îl constituie coalizarea forţelor burgheze în scopul de a determina statul să intervină printr-o eficace legislaţie în fondarea, încurajarea şi ocrotirea economiei naţionale, pentru dezvoltarea procesului de industrializare.

Un rol important în această direcţie l-a jucat Congresul Economic, ţinut la Iaşi între 6—8 ianuarie 1884. Organizarea acestui Congres face parte din manifestările „mişcării economice" a burgheziei. Deşi programat pentru luna decembrie 1883, congresul a fost amînat pentru 6, 7 şi 8 ianuarie 1884[25]. Cauzele amînării lui nu ne sînt cunoscute. Este posibil ca această amînare să fie rezultatul intervenţiei consulatului austro-ungar, care, de altfel, chiar în zilele de desfăşurare a lucrărilor lui, a căutat să influenţeze pe participanţi[26].

În literatura de specialitate nu s-a scris nimic sau aproape nimic despre acest congres. Ştirile inserate la timp în presă au fost înmormîntate de vreme. Din această cauză lucrările şedinţelor, ca şi însemnătatea lor în ansamblul frămîntărilor epocii, sînt expuse în treacăt, atît în lucrările vechi[27], cît şi în cele scrise în zilele noastre[28]. Tot din aceeaşi cauză, chiar datarea congresului este făcută defectuos[29].

---

[23] „Curierul", Iaşi, 29 februarie 1880, p. 2.

[24] „Curierul", Iaşi, 19 noiembrie 1880, p. 1.

[25] Arh. St. Iaşi, fond, primăria Municipiului Iaşi, dos. 222/1883 f. 1—2.

[26] Materialele inedite cu privire la acest congres din: *Dosarul lucrărilor relative la întrunirea Congresului Economic din oraşul Iaşi*, ne informează de amînarea congresului, ţinerea lucrărilor în sala Tronului a Palatului administrativ, de votarea de către Consiliul Comunal a 300 franci pentru iluminarea acestui salon, ca şi faptul că Clubul comercianţilor şi meseriaşilor români din Iaşi a împrumutat, în acelaşi scop, primăria oraşului cu 200 lei noi pentru a pregăti sala de şedinţe. (Arh. St. Iaşi, fond primăria Municipiului, Iaşi, dos. 222/1883, f. 4, 5, 8).

[27] Dimitrie C. Butculescu, *Discuţiunea generală asupra tarifului autonom*, Buc., 1886, p. 35; *Notes biographiques sur Mr. M. Minovici, directeur du journal „Curierul financiar" par un ancien ministre, 1873—1894*, Bucarest, 1894, p. 11.

[28] Olga Constantinescu, N. N. Constantinescu, *Cu privire la problema revoluţiei industriale în România*, Buc., 1957, p. 69; «Revista arhivelor», nr. 2/1961, p. 113—114.

[29] După lucrarea *Notes biographiques sur Mr. M. Minovici...*, p. 11, congresul a avut loc în 1882.

Perioada de pregătire a congresului a fost ilustrată de o adîncă frămîntare a burgheziei în cadrul „mişcării ei economice". În parlament, în această perioadă, se cerea tot mai vehement denunţarea convenţiei, ca şi măsuri pentru încurajarea industriei naţionale. Unul din deputaţi — V. Epureanu — pune această problemă nu ca „o chestiune de partid, ci din contra, o chestiune generală, naţională, o chestiune a întregii ţări" [30].

Exponenţii burgheziei industriale cereau „să nu reînoiţi pur şi simplu actualele convenţiuni şi tratate de comerţ cu celelalte puteri şi în special cu Austro-Ungaria", care nu luau în seamă „legitimele drepturi de conservare şi propăşire materiale şi comerciale a ţării noastre" [31]. În şedinţele camerei, exponenţii burgheziei industriale criticau actele guvernului, care prin convenţii şi tratate de comerţ „ne dă de mîini şi de picioare legaţi intereselor europene şi străine" [32].

Împotriva războiului vamal cu Austro-Ungaria burghezia cerea o replică conform cu interesele ei, aplicarea taxelor protecţioniste, deoarece altfel, „mergem la necunoscut şi vom ajunge la un desnodămînt dureros" [33]. Economia României nu mai putea merge spre dezvoltare pe calea convenţiilor înrobitoare, întrucît acestea constituiau „un sistem condamnat, atît de experienţă, cît şi de ştiinţă; este un sistem nenorocit şi fatal conservării şi dezvoltării noastre economice" [34]. Se cerea totodată să se facă o anchetă asupra avantajelor şi dezavantajelor convenţiei, aceasta cu atît mai mult cu cît industriaşii şi comercianţii n-au fost consultaţi asupra eficacităţii convenţiei.

Căutînd să ilustreze raportul între efectele dezastroase ale convenţiei şi starea de spirit la care aceasta a dat naştere în rîndul burgheziei industriale şi a poporului, preşedintele Consiliului de Miniştri a recunoscut în parlament, în preajma Congresului Economic de la Iaşi, pe de o parte, că interpelările în problema convenţiei cu Austro-Ungaria „nu mai încetează", iar pe de altă parte, că „ar trebui să facem alegerile pentru cameră cu escadroane de cavalerie cînd ar fi să reînfiinţăm [35] conveţiunea aceea fără să o discutăm, fără să luăm cunoştinţă de dispoziţiunile ei, fără să luăm toate măsurile ca să ne asigurăm pe cît se poate mai bine" [36].

Campania pentru denunţarea convenţiei, făcută în presă, parlament, reviste de specialitate, congrese, la orice întrunire, sublinia că înlăturarea acesteia era „o cerere naţională cu greu de neglijat, oricare ar fi fost oamenii care ar fi deţinut puterea" [37]; întreaga naţiune reclama că „această pacoste să fie retrasă de pe spinarea noastră, ca această conveţiune să fie sfîşiată" [38].

Congresul Economic de la Iaşi, parte integrantă din „mişcarea economică" a burgheziei române, a avut un rol pozitiv în dezvoltarea economică a României. Congresul, care avea ca sarcină să dezbată politica generală economică şi orientarea acesteia în relaţiile cu alte state, şi-a îndreptat întregul atac în determinarea statului să iniţieze o serie de măsuri care să aibă drept rezultat dezvoltarea industriei naţionale.

Lucrările Congresului au început sub preşedinţia lui Leon Negruzzi, primarul oraşului Iaşi, asistat de Ropală şi C. Chirilă. În prima zi a Congresului, comitetul de organizare şi-a depus mandatul, prezentînd întrunirii o dare de seamă, al cărui conţinut nu se cunoaşte ,asupra activităţii Comitetului pe anul 1883. În această zi, 6 ianuarie 1884, s-a dat citire raportului comitetului de iniţiativă din Iaşi [39], după care au luat cuvîntul G. Sion, Polichroniade, Verusi. Trebuie de precizat că la acest congres, au luat parte cei mai competenţi specialişti din ţară în materie de finanţe şi econo-

---

30 „Dezbaterile Corpurilor legiuitoare", nr. 58 din 16 (28) dec. 1883, p. 674, 675.
31 Ibidem.
32 Ibidem, p. 675.
33 Ibidem, p. 678—679.
34 Ibidem, p. 679.
35 Este vorba de reflectarea opiniei acelei burghezii care dorea reînnoirea convenţiei, însă pe baze noi, protecţioniste.
36 „Dezbaterile Corpurilor Legiuitoare", nr. 58 din 16 (28) dec. 1883, p. 680.
37 C. I. Băicoianu, *Cîteva cuvinte asupra politicii noastre vamale şi comerciale de la 1875 pînă în prezent*, Buc., 1902, p. 20.
38 Dimitrie C. Butculescu, *op. cit.*, p. 53.
39 „Românul", Buc., 9, 10 ianuarie 1884, p. 1.

mie politică [40], ca și delegați reprezentînd mai multe organizații economice, între care amintim „Furnica", „Unirea Economică". În ziua a doua s-a prezentat raportul Comitetului județului Putna, care sfîrșea prin a anunța că în scopul traducerii în practică a problemelor economice a congresului s-a înființat la Focșani societatea „Unirea economică", ai căror membri se angajau să boicoteze mărfurile austro-ungare, prin a-și procura toate obiectele trebuitoare de la comercianți români" [41].

Ziua a doua a Congresului, în care s-au citit mai multe rapoarte și proiecte, poate fi apreciată ca cea mai fructuoasă zi a lui. Participanții caută în timpul dezbaterilor să găsească nu numai cel mai potrivit program care să slujească scopului pentru care a fost convocat, dar și acele măsuri în organizare care să asigure o maximă eficacitate în realizarea hotărîrilor lui C. Porumbaru, unul din coproprietarii fabricii „Letea", ales și președinte al comitetului central, propune ca acest organ să desemneze o persoană, care să meargă în județe cu scopul de a ține conferințe și a forma comitete județene subordonate.

În timpul lucrărilor, delegații cer comitetului central să invite comitetele județene la o activitate care să slujească „mișcării economice" a burgheziei. Cum existau și județe care nu aveau comitete, delegații cer formarea acestora cu dublu scop: a) să se lărgească activitatea privind traducerea în practică a hotărîrilor congresului; b) de a executa măsurile luate de comitetul central, cu care trebuiau să se găsească permanent în corespondență. Alți delegați propun în același scop, de a se institui numai o singură subcomisie permanentă pe lîngă comitetul central „spre a putea lucra cu tărie" [42]. În aceeași zi au mai fost prezentate un memoriu privind fondul forestier, recomandat spre studiu comitetului central, și un raport al comercianților din Iași.

Starea de spirit a participanților față de convenția cu Austro-Ungaria poate fi într-o largă măsură ilustrată prin „incidentul" petrecut în cea de a doua zi a congresului. Mai mulți participanți, „observînd" prezența unor străini în sală, „care nu făceau parte din congres", au protestat atît de vehement, încît aceștia au trebuit să părăsească sala. Între acei care au fost puși în această situație se numără și Cavales de Schlick, consul general al Austro-Ungariei și G. Pohl, cancelar la același consulat.

Presa timpului a încercat să ascundă opiniei publice adevărata semnificație a acestui „incident". Ziarul „Românul", de pildă, apreciază „ieșirea" din sală a consulului și a cancelarului ca o chestiune „benevolă", „subiectivă", căutînd să sublinieze că protestul participanților nu se îndrepta împotriva lor [43]. Singura apreciere reală asupra acestei întîmplări o găsim la Dimitrie C. Butculescu, unul din participanți la congres. Pentru Austro-Ungaria era o practică de a-și trimite reprezentanți cu misiunea nu numai de a paraliza, dar și de a crea un avantaj imperiului de pe urma încercărilor burgheziei de a se manifesta pe plan industrial în perioada aplicării convenției. Astfel s-a întîmplat la sfîrșitul anului 1879 cînd societatea „Concordia română" organizase o „Expoziție de arte și industrii naționale", ca și în 1883, cu ocazia organizării la București a „Expoziției cooperatorilor". Austro-Ungaria și-a trimis atunci comisiuni care să „studieze" mica expoziție încă înainte de deschiderea acesteia.

Sub pretextul de a „studia" actele și manifestările burgheziei române, Austro-Ungaria încerca să le preîntîmpine la timp, să le paralizeze, să le facă avantajoase ei. Asemenea s-a întîmplat și la Congresul Economic de la Iași din 1884, cînd consulul Austro-Ungariei, însoțit de personalul său, „pătrunsese în localul ședințelor noastre secrete *pe timpul cînd dezbăteam actuala convențiune austro-ungară și relele ce ne-a adus în țară*" [44]. (sublinierea noastră). Protestul participanților la congres împotriva prezenței acestora, la lucrările lui, s-a soldat, așa cum am arătat, cu „ieșirea lor din sala de ședințe".

---

[40] *Notes biographiques sur Mr. M. Minovici*..., p. 11.

[41] „Românul", Buc., 11 ianuarie 1884, p. 1.

[42] „Românul", Buc., 11 ianuarie 1884, p. 1.

[43] „Românul", Buc., 9, 10 ianuarie 1884, p. 1; 11 ian. 1884, p. 1.

[44] Dimitrie C. Butculescu, *op. cit.*, p. 35.

Punctul culminant al Congresului Economic de la Iaşi l-a constituit prezentarea şi votarea de către participanţi, la 7 (19) ianuarie, a programului „mişcării economice" din România. Mina Minovici, directorul „Curierului financiar", a jucat un rol important la congres, propunîndu-i măsurile şi reformele necesare „spre realizarea scopului ce-şi propune congresul"[45]; el a prezentat programul pe care l-a redactat şi care a fost votat în unanimitate de congres. Poziţia unitară a burgheziei în replica pe care o pregăteau convenţiei, ca şi pentru determinarea statului să iniţieze o serie de măsuri care să ducă la întemeierea industriei naţionale, la dezvoltarea întregii economii, subliniază grija unanimă a ei de a obţine şi apăra poziţii cheie în economia naţională.

Programul prezentat la congres s-a intitulat „Programa mişcării economice din România". Cele 16 puncte din programă[46] au ca direcţie principală, pe de o parte, punerea spre rezolvare a problemelor generale de dezvoltare a economiei capitaliste, iar pe de altă parte, denunţarea convenţiei cu Austro-Ungaria. În program, burghezia română include toate mijloacele, toate căile pe care să se meargă pentru a obţine prosperarea economiei, de pe urma căreia să poată beneficia în cel mai înalt grad.

Pentru încurajarea şi ocrotirea industriei autohtone, programul economic al burgheziei prevede: respectarea şi aplicarea principiului protecţionist pentru toate industriile din România (art. 2), cu scopul de a apăra industria şi piaţa internă de concurenţa străină, de a grăbi cu ajutorul statului acumularea capitalului în vederea întăririi poziţiei ei economice, de a atrage capitalul spre crearea de întreprinderi industriale[47]; adoptarea şi aplicarea principiului prohibitiv pentru produsele străine similare celor din România, cînd acestea din urmă ar îndestula cu prisos necesităţile ţării (art. 5); adoptarea principiului de apărare de taxe comunale pentru toate materiile prime şi produsele fabricate în ţară (art. 5); legi organice pentru societăţile anonime şi mutuale (art. 6); legi pentru încurajarea industriei naţionale, capabile să facă industria să lupte pe piaţa internă cu produse străine; legi organice pentru exploatarea minelor (art. 7); aplicarea principiului de scutire de taxe vamale pentru toate maşinile, materiile prime şi materialele necesare industriei României; acordarea de *prime de producţie*, din partea statului întreprinderilor industriale particulare cu scopul de a le încuraja activitatea (art. 8); legi pentru protecţia mărcilor de fabrică, ca şi pentru brevete de invenţie; protecţia industriei şi comerţului nu numai faţă de „influenţa răufăcătoare" a capitalului străin de peste hotare, dar şi legi protecţioniste pentru „apărarea ... contra concurenţei neoneste a străinilor reşedinţi în România"[48].

Aşa cum am arătat mai sus, o altă sarcină a congresului, legată de dezvoltarea economiei în ansamblu, dar îndeosebi a industriei, se referea la poziţia burgheziei faţă de convenţia cu Austro-Ungaria. Articolul 13 din program prevede necesitatea denunţării acesteia şi reînnoirea ei pe baza sistemului protecţionist. Deşi renunţarea la convenţie era „o cerere naţională", inserarea reînnoirii ei, însă pe baza sistemului protecţionist, dovedeşte, pe de o parte, că burghezia industrială era incapabilă de a face faţă cu uşurinţă presiunii economice a Austro-Ungariei, care şi-a trimis la congres personalul consulatului tocmai cu scopul de a apăra interesele imperiului în România, sau de a-l apăra de lovituri prea mari, iar pe de altă parte, că influenţa moşierimii era atît de puternică încît a putut prevedea în program reînnoirea con-

---

[45] „Românul", Buc., 11 ianuarie 1884, p. 1; vezi şi *Notes biographiques sur Mr. M. Minovici* ......, p. 11.

[46] Vezi „Românul", Buc., 11 ianuarie 1884, p. 1. În lucrarea *Notes biographiques sur Mr. M. Minovici*..., p. 11—13, numărul articolelor din program este de 19. Noi am inclus în articolul nostru şi articolele cuprinse în lucrarea amintită, dar care nu sînt în ziarul „Românul", luînd în consideraţie posibilitatea reală ca lucrarea *Notes sur biographiques*... să fie întocmită pe baza chiar a manuscriselor aparţinînd autorului programului.

[47] Olga Constantinescu, N. N. Constantinescu, *op. cit.* p. 73.

[48] „Românul", Buc., 11 ianuarie 1884, p. 1.

venției. În practică însă, „mișcarea economică" a burgheziei a cîștigat, deoarece reînnoirea convenției ar fi prelungit neputința burgheziei de a obține beneficii importante prin dezvoltarea economiei.

Această necesitate a burgheziei este puternic ilustrată în presă, parlament, reviste și lucrări de specialitate. „În decurs de 10 ani — se subliniază în una din lucrările timpului — ni s-a administrat nu o lingură, după cum ne-ar fi dat un doctor la boala noastră, ci zece pe zi din medicamentul: convețiunea austro-ungară, astfel că această doză groaznică a avut de efect de a revolta toată organizațiunea noastră fizică, încît nu este o singură suflare românească care să nu strige din toți plămînii săi: «Vai guvernului aceluia, care va mai cuteza să acorde asemenea monstruoase privilegiuiri, care absorbindu-ne totul, ne-au redus la transparență»" [49].

Necesitățile economice ale burgheziei o determină ca să includă în program și prevederi nu numai pentru sectorul industrial, dar și pentru agricultură, transporturi, comerț, instrucție publică ca și articole cu un vădit caracter demagogic privitoare la îmbunătățirea soartei muncitorilor industriali și a țăranilor. În domeniul agriculturii, programul prevede aplicarea unui sistem de irigații pentru dezvoltarea producției agricole, ca și asigurarea proprietății imobiliare prin cadastru [50].

Interesele economice ale burgheziei necesitau în acel timp o largă dezvoltare a transporturilor, care să asigure circulația mărfurilor și a călătorilor. Aceste necesități sînt prevăzute în articolele care se referă la extinderea căilor de comunicație pe apă și uscat, la corectarea și navigabilizarea rîurilor, la reducerea tarifului pe căile ferate în scopul de a favoriza exportul și producția țării, stabilirea tarifelor locale pe aceleași baze ca tariful direct. În ceea ce privește importul se prevede adoptarea cu mare atenție a tarifelor spre a nu favoriza industria unui singur stat și de a împiedica concurența asupra mărfurilor românești [51]. Articolul 14 din program subliniază necesitatea denunțării convențiilor încheiate de Direcția Căilor Ferate din România cu companiile străine [52].

Programul adoptat la congres inserează și nevoia protecției porturilor, îmbunătățirea stării lor materiale, încurajarea centrelor în care au loc tranzacții comerciale cu scopul de a activiza comerțul românesc [53].

În vederea dezvoltării economice a României, de pe urma căreia burghezia să-și întărească poziția de clasă dominantă, programul economic adoptat la Congresul de la Iași prevede necesitatea dezvoltării instrucției în general și în special a instrucției agricole, comerciale, ca și a artelor și meseriilor în toate județele României, potrivit trebuințelor acelor județe. Această prevedere a izvorît din necesitatea ca burghezia să dispună de forță de muncă calificată, putînd astfel obține o sporire a profiturilor ei. Acest punct din program, ca și articolul privitor la necesitatea aplicării criteriului „egalității" și „dreptății" în repartiția impozitelor prin introducerea unui sistem de impozit bazat pe venit, constituiau, în practică, pentru burghezie, mijloace demagogice folosite în vederea obținerii scrutinului maselor în campaniile electorale. Și mai pregnant apare caracterul demagogic în prevederile cu privire la elaborarea unei legislații care să asigure îmbunătățirea soartei muncitorilor industriali și a micilor agricultori [54].

Ultimul punct din program se referă la necesitatea recunoașterii Congresului ca instituție de utilitate publică.

Așa cum am arătat mai sus, toate articolele programului au fost votate în unanimitate — ca o dovadă a faptului că el a inclus toate sau cele mai importante probleme care se cereau rezolvate pentru satisfacerea intereselor economice ale burgheziei.

În încheierea lucrărilor Congresului s-a ales noul său comitet central, care avea ca președinte pe C. Porumbaru, coproprietar al fabricii „Letea" [55], intrată în

---

[49] Dimitrie C. Butculescu, *op. cit.*, p. 52.

[50] *Notes biographiques sur Mr. M. Minovici...*, p. 12.

[51] *Ibidem*, p. 13.

[52] „Românul", Buc., 11 ianuarie 1884, p. 1.

[53] Ibidem.

[54] *Notes biographiques sur Mr. M. Minovici...*, p. 12.

[55] *Istoria economiei naționale a României*, vol. II, Editura de Stat didactică și pedagogică, Buc., 1961, p. 103.

funcţiune în 1884, şi membri pe C. Butculescu, C. Troteanu, Th. Nica, Al. Lupaşcu, Mina Minovici, C. Olănescu, D. Protopopescu şi Remus Opran. Congresul a hotărît totodată ca următoarea lui întrunire să aibă loc la Galaţi, în 1885. Pentru ultima zi a congresului s-a prevăzut vizitarea de către mai mulţi membri, a fabricii de hîrtie din Bacău [56].

În vederea răspîndirii prevederilor lui programul a fost dezvoltat într-o serie de articole publicate în „Curierul financiar" şi care au fost aprobate de toate ziarele burgheze indiferent de partidul pe care-l slujeau. Programul a căpătat astfel publicitate.

Congresul economic de la Iaşi din 1884, avînd loc în cadrul manifestărilor „mişcării economice" a burgheziei în vderea fondării, încurajării şi ocrotirii industriei naţionale, ca şi a denunţării convenţiei cu Austro-Ungaria, reprezintă în istoria economică a poporului nostru un instrument folosit de burghezia română pentru a-şi apăra interesele economice în lupta cu capitalul străin, pe linia industrializării capitaliste, pentru a scoate pe capitalist „pe cîmpul activităţii" [57], îndemnîndu-l „a-şi deplasa capitalul ascuns în rentă şi obligaţii de stat şi a-l întrebuinţa într-o întreprindere ce ar putea fi mai productivă" [58].

Congresul a aprobat un program conform cu interesele burgheziei, contribuind, pe de o parte, la slăbirea celei mai reacţionare clase sociale — moşierimea, iar pe de altă parte, la creşterea numerică a proletariatului industrial modern. Prevederile lui au uşurat acţiunea burgheziei pentru a cîştiga războiul vamal cu Austro-Ungaria, întrucît congresul a verificat într-o foarte largă măsură poziţia întregii burghezii faţă de convenţie, ca şi pentru elaborarea şi aplicarea unor măsuri de încurajare a industriei naţionale. Din acest punct de vedere, Congresul a avut un rol pozitiv în evoluţia economică a României. Congresul în sine a fost o manifestare a progresului, deoarece a uşurat drumul spre dezvoltarea economiei, îndeosebi a industriei.

Programul Congresului crea, pe de o parte, burgheziei căile de asigurare a creşterii profiturilor ei, a întăririi poziţiilor ei economice, iar pe de altă parte, înrăutăţea situaţia maselor muncitoare, deschidea o nouă etapă în exploatarea poporului.

Burghezia, care a fost puternic lovită în interesele ei de convenţia cu Austro-Ungaria, îşi intensifică, după Congresul Economic, lupta pentru dezvoltarea economiei şi pentru abolirea convenţiei. În interpelarea dezvoltată a lui M. Kogălniceanu făcută în Cameră în şedinţa din 14 decembrie 1884, acesta făcea următoarea apreciere: „Sînt încredinţat că convenţiunea aceasta pentru noi a fost cea mai mare nenorocire, sînt încredinţat că toţi aşteptăm cu cea mai mare nerăbdare ca să vină cît mai degrabă ora în care să scăpăm de dînsa" [59]. Mergînd pe această linie, M. Kogălniceanu, alături de alţi deputaţi propune să se constituie o comisie cu scopul de a ancheta atitudinea cabinetului de la Viena care nu respecta nici chiar acele avantaje acordate României, provocînd „pagube avuţiei naţionale" [60].

Trebuie subliniat de asemenea, că după Congresul Economic sau intensificat şi măsurile de încurajare a cîtorva ramuri industriale chiar în condiţiile aplicării convenţiei cu Austro-Ungaria. Astfel, în 1884 începe să funcţioneze societatea de hîrtie „Letea" Bacău; a fost sporită taxa la exportul de zdrenţe cu scopul de a încuraja industria hîrtiei; a fost votată legea pentru încurajarea fabricării ţesăturilor, sforilor, cordoanelor şi sacilor de iută, scutindu-se de vamă maşinile şi uneltele importate în acest scop, iar statul obligîndu-se să se aprovizioneze cu produsele de mai sus numai de la fabricile din ţară. În 1885, căutînd să se sprijine într-o anumită măsură industria tăbăcăriei, puternic lovită de convenţie, statul a scutit de vamă tananţii importaţi din străinătate.

Pentru grăbirea procesului de dezvoltare a industriei, încă de la 1 iulie 1885 a fost adoptat un tarif vamal provizoriu, iar din aprilie 1886 tariful general. Tariful vamal din 1886 a acordat protecţie vamală la 209 articole. Cum însă nici acesta nu satisfăcea interesele ei economice, burghezia adoptă în aprilie 1887 o nouă lege,

[56] „Românul", Buc., 9, 10 ianuarie 1884, p. 1; 11 ianuarie 1884, p. 1.
[57] Arh. St. Iaşi, Fond Primăria Iaşi, dos. 117/1886, f. 2.
[58] Ibidem.
[59] „Dezbaterile Corpurilor legiuitoare", din 15 dec. 1884, p. 325—326.
[60] „Românul", Buc., 20 dec. 1884, p. 1.

intitulată „Măsuri generale pentru a veni în ajutorul industriei naționale". Legea din 1887, ca și tariful general protecționist din 1886, consfințind victoriile burgheziei industriale în cadrul „mișcării ei economice", au provocat schimbări importante în structura social-economică a țării. Aceste schimbări sînt ilustrate de următoarele cifre: media anuală de înființare a fabricilor în perioada 1866—1887 era de 8,2 fabrici, iar în perioada 1887—1893 media anuală urcă la 14 fabrici [61].

Succesele burgheziei dobîndite pe tărîm industrial, ilustrate prin apariția unui anumit avînt în acest domeniu și la care o contribuție de seamă a dat-o programul economic elaborat de Congresul de la Iași, au constituit totodată lovituri puternice date maselor muncitoare prin accentuarea procesului de pauperizare.

[61] N. Păianu, *Industria mare, 1866—1906*, Buc., 1906, p. 29.